

Directie Oostersche Handel en Reederijen

Dr. E.S. van Eijck van Heslinga

DE GESCHIEDENIS

afbeelding cover] Zilveren gedenkpenning van de zeeslag bij Kopenhagen in 1658
maker Hohn, J. - Vervaardigingsjaar 1658 - collectie De Nederlandse Oostzeehandel in de periode 1600-1850

Directie Oostersche Handel en Reederijen

DE GESCHIEDENIS

Dr. E.S. van Eijck van Heslinga

INHOUD

VOORAF	03
ONTSTAAN	05
FONDS DIRECTIE DER OOSTERSCHE HANDEL EN REEDERIJEN	06
SUBSIDIES	07
DE DIRECTIE	13
VERGADEREN	19
ONDERSTEUNING VAN DE DIRECTIE	22

<< Episode uit de slag in de Sont tussen de Hollandse en de Zweedse vloot, 8 november 1658, Willem van de Velde (I), 1665
Op de voorgrond een zinkend Zweeds oorlogsschip, een brander en enkele sloepen met overlevenden, Rijksmuseum

Muller

Van de Ede. ^{Oude} Mog. Heeren
Gecommitteerden te Admirals.
residerende binnen Amsterd.

Even met alle reverentie te kennen
de Gecommitteerden van den Oosterschen
Handel & Reederyn, dat door het tot nog toe
manqueerende Convoij vint de Landen, vele Schepen
& goederen toebehoorende aan onse danen van
desen Staat, sig hebben begeven onder de Vlaghe
ont Convoij welke vint Engeland albruydt is, of nog
staat te verbroeken op d' oottraad, tot Declinge
van den voorts handel & Reederyn, waar door
de gemelde Schepen noodzakelyk sijn vervallen
in de Extra sware Lasten van vingerdte in Engeland,
alle het welke is strekkende tot swaer Last ende
inconvenientie van den voorts Navigatie. dat
de Sijpeltz wel hadden gehoopt en verwacht dat oijndich
de onrechtmatige Caperyn & roveryn der Sweden
souden komen te Colteeren & ophouden, en bij
gevolge onnadig MEd: mo: met slagten te
interimpereeren, dog dat sig lieden tot him lastwesen
en Considerable Schaden tot nog toe t' Contrarie
sijn ondervindende: Waaronne tot Conservatie
en Maintenne der voorts Handel & Reederyn

VOORAF

De Directie der Oostersche Handel en Reederijen (hierna OHR) bestaat al zeker sinds 1689. Het is te danken aan de stabiliteit van haar bestuurders door de eeuwen heen dat de Directie actief is gebleven. De organisatie diende aanvankelijk een commercieel groepsbelang van reders en handelaren op het Oostzee-gebied, maar evolueerde tot een fonds waarop een beroep kan worden gedaan om kennis over ons maritieme verleden, heden en toekomst uit te dragen. Het voortbestaan van de Directie is gebaseerd op de continue overdracht van verantwoordelijkheid voor de uitvoering van deze ambitie. Het Oostzee-gebied is daarbij nog steeds een zwaartepunt.

In de loop van de tijd is in verschillende publicaties, onder meer in inleidingen op het archief van de OHR in het Stadsarchief Amsterdam, aandacht besteed aan de lange geschiedenis van het fonds. De titels zijn achter dit verhaal vermeld. In de navolgende tekst is de inhoud daarvan in grote lijnen verwerkt. Specifieke bronverwijzingen zijn summier gehouden. Meer dan tot dusverre het geval was, is gekeken naar de directeuren zelf, evenals hun secretariaat. Tenslotte waren zij degenen die de oorspronkelijke taken van de OHR sinds 1689 hebben uitgevoerd en na verloop van tijd de erfenis hebben veiliggesteld en tot op de dag van vandaag hebben overgedragen.¹

4

DE DIRECTIE DER OOSTERSCHE HANDEL EN REEDERIJEN

ONTSTAAN

Als geboortjaar van de Directie der Oostersche Handel en Reederijen wordt sinds jaar en dag 1689 aangehouden. Een jaar na het uitbreken van de Negenjarige Oorlog (1688-1697) vroeg het Amsterdamse stadsbestuur een aantal kooplieden en reders om op te treden als een commissie die in het algemeen tot doel had de belangen van de scheepvaart en koophandel op het Oostzee-gebied in oorlogstijd veilig te stellen. Dat gebeurde onder andere door het huren van adviesjachten die Oostvaarders moesten waarschuwen voor oorlogsdreiging of kapers, en door het laten konvoieren van de Oostzeevloten door oorlogsschepen. Om dat te betalen mochten de 'gecommitteerden wegens de geïnteresseerden in de handel en scheepsrederij op de Oostzee' het zogenoemde schipgeld of galjootsgeld op alle thuisvarende schepen uit het Oostzee-gebied heffen. Deze galjootsgelden zijn nog tot oktober 1825 geheven, ook toen de noodzaak daarvoor was vervallen.

In 1717 hebben de burgemeesters van Amsterdam de commissie, bestaande uit drie reders en drie kooplieden, geformaliseerd als een permanente Directie der Oostersche Handel en Reederijen. Direct contact met de Staten-Generaal was er ook: de OHR had daarvoor een speciale agent in Den Haag aangesteld. Allerlei zaken die verband hielden met de scheepvaart en handel naar en van de landen en steden in het Oostzee-gebied liepen via het kantoor van de Directie in Amsterdam. In het archief van de OHR in het Stadsarchief van Amsterdam zien we bijvoorbeeld brieven over de gebrekkige betoning van de Sont of problemen met de autoriteiten in verschillende Oostzeehavens die aandacht vroegen op een hoger diplomatiek niveau.

Al vanaf 1719 hield men ook toezicht op de gang van zaken op de Korenbeurs, een taak die uitgroeide tot het behartigen van de belangen van de graanhandel. Toen dat sinds 1857 niet langer het geval was, ontstond de gewoonte om uit de inkomsten van het kapitaal, gevormd door de galjootsgelden, andere doelen te steunen die verband hielden met het Oostzee-gebied of met handel en scheepvaart in het algemeen.

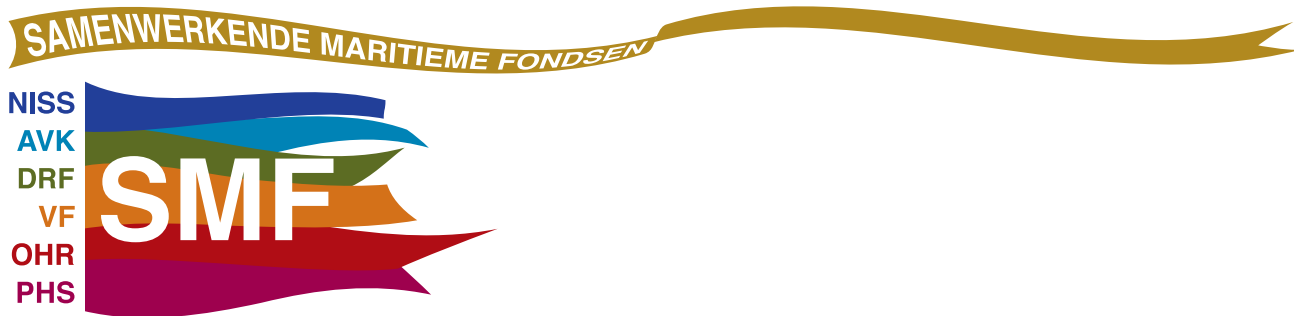
De OHR legde sinds 1717 rekening en verantwoording af van de inkomsten en uitgaven aan het bestuur van de stad Amsterdam. Formeel moest de benoeming van nieuwe directeuren ook door het stadsbestuur bekrachtigd worden. In de praktijk kwam dat neer op het verstrekken van informatie over voorgenomen benoemingen. De laatste keer dat B&W formeel berichtten dat zij geen bezwaar

hadden, was in 1997 bij de benoeming van directeur Jan Willem Gunning (OHR 1997-2017). Dat de gezagsverhouding tussen het gemeentebestuur en de OHR niet erg sterk was, blijkt uit het feit dat er sinds het einde van de achttiende eeuw tot 1871 geen rapportage is geweest. Met ingang van dat jaar stuurde de Directie wel weer elk jaar een verslag naar B&W; die gewoonte is kennelijk in de jaren negentig een zachte dood gestorven. Er wordt althans in de notulen na 1997 geen melding meer van gemaakt. Directeur Pieter van der Laan (OHR 1990-2008) maakte de Directie er in 1991 op attent dat het, als gevolg van een verandering van de wet, belangrijk was om de juridische status van de OHR vast te leggen in de vorm van een stichting.

FONDS DIRECTIE DER OOSTERSCHE HANDEL EN REEDERIJEN

6 In 1992 is het 'Fonds Directie der Oostersche Handel en Reederijen' in het leven geroepen, ter ongewijzigde voortzetting van de activiteiten van de Directie. Op 13 december 2007 is een statutenwijziging vastgesteld. Directeur Peter Rogaar (OHR 1995-2009) verwoordde daarin het doel van de OHR als volgt: 'het financieel ondersteunen van activiteiten die de kennis bevorderen onder zowel wetenschappers als onder een breed publiek van de Nederlandse maritieme historie en de Nederlandse overzeese handel, in het bijzonder betreffende het Oostzee gebied'. De middelen om dat doel te bereiken zijn als volgt geformuleerd: door het doen van nautisch historisch onderzoek, het toegankelijk maken van archieven en collecties, het steunen van zowel wetenschappelijk als publiek gerichte publicaties, tentoonstellingen en aankopen ter aanvulling van de collectie van Nederlandse erfgoedinstellingen, kunstuitingen met een nautisch karakter, en ten slotte alle overige geschikt te bevinden activiteiten. In de loop van 2008 is de ANBI (=Algemeen Nut beogende Instelling) status van de OHR geformaliseerd. In 2021 is gewerkt aan een nieuwe statutenwijziging, als gevolg van een aantal wetswijzigingen.²

Het financiële beleid van de OHR is in 2019 formeel vastgelegd in het Financieel Beleid en Reglement. De OHR kan worden aangemerkt als een zuiver vermogensfonds en is derhalve geen fondsenwervende instelling. Het hele vermogen heeft een doelbestemming, namelijk het op lange termijn waarborgen van de statutaire doelstellingen van de OHR. In het verleden heeft de Directie ook altijd die koers gevaren. De OHR houdt geen onbestemde reserves aan, en heeft geen winstdoelstelling. De vermogensinkomsten staan na aftrek van kosten geheel ter beschikking van het realiseren van de doelstelling. Het stamvermogen wordt jaarlijks met de inflatiecorrectie op basis van

de index 'CPI alle huishoudens 2006' verhoogd en in de jaarrekening verantwoord. In het voorjaar van 1999 sloot de OHR zich aan bij een informeel samenwerkingsverband dat twee andere maritieme fondsen, namelijk het Admiraal van Kinsbergenfonds (AvK, sinds 1819) en het Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's Lands Zeedienst (VF, sinds 1781) in 1998 waren aangegaan. Het idee voor dit initiatief kwam voort uit de wens om de maatschappelijke en financiële effectiviteit van de fondsen te vergroten. In datzelfde jaar 1999 sloten zich nog twee andere fondsen aan: het Dorus Rijkers Fonds (DRF, sinds 1923) en het Nationaal Instituut voor Scheepvaart en Scheepsbouw (NISS, sinds 1916). In 2007 trad een zesde fonds toe, de Vereeniging Prins Hendrik (PH, sinds 1874). Deze zes fondsen treden naar buiten toe op als de Samenwerkende Maritieme Fondsen (SMF). Als overkoepelende doelstelling van deze zes fondsen is als doelstelling geformuleerd: 'Een impuls te geven aan het functioneren van Nederland als maritieme natie met aandacht voor het verleden (o.m. behoud en toegankelijk maken van maritiem erfgoed en het stimuleren van onderzoek daarnaar), heden (o.m. maritiem onderwijs en bevorderen van belangstelling voor maritieme beroepen) en de toekomst (o.m. maritieme techniek, innovatie en ontwikkeling)'. Deze is ruim genoeg om soms met alle zes fondsen, of ook in voorkomende gevallen in wisselende samenstelling van enkele daarvan als subsidiënten op te treden.

7

SUBSIDIES

Sinds 1809 droeg de OHR al een enkele keer bij aan 'nuttige' doelen die niet direct met de oorspronkelijke bestemming van de Directie verband hielden. Er werd toen 400 gulden geschonken aan de slachtoffers van de watersnood in de Betuwe. In de tweede helft van de negentiende eeuw werden de uitgaven langzaam talrijker. Die moesten dan wel een "Oostersche" tint hebben, dus enig verband hebben met de Oostzee of Scandinavië, of ook met handel en scheepvaart in het algemeen.

Dat was een omschrijving die ruimte bood. Zo nam de Directie in 1860 aandelen in het nieuw aan te leggen Noordzeekanaal, op instigatie van directeur Cornelis Hartsen (OHR 1859-1895). Op dezelfde manier werd bijvoorbeeld in 1885 een beurtvaartrederij naar Mainz gesteund, of financierde men in 1911 mede twee passagiersschepen van de Koninklijke Hollandsche Lloyd voor de vaart op Zuid-Amerika.

Noordzeekanaal 1862

In de notulen is te lezen dat de directeuren zo nu en dan spraken over de doelstelling van de OHR. Directeur Ernst Heldring (OHR 1911-1953) entameerde in 1932 een discussie over hoe het nu eigenlijk zat met de 'behartiging van de belangen van de handel en rederij'. De conclusie was uiteindelijk dat dit feitelijk nooit echt was vastgelegd, maar dat dat niet erg was. Men signaleerde toen ook dat in de praktijk meer zuiver culturele doelstellingen werden bevorderd. Dat was inderdaad het geval, zij het dat met die aanduiding 'cultureel' vooral bedoeld werd: niet commercieel, zoals dat tot ongeveer 1914 regelmatig wel het geval was geweest.

Naast de zakelijke bestemmingen was in de loop van de tijd de nadruk meer naar andersoortige categorieën verschoven. Onder de noemer opleidingen zien we bijvoorbeeld het internaat van de Kweekschool voor de Zeevaart in Amsterdam. Daarvoor heeft de Directie in 1878/1879 een groot bedrag gevoteerd, en daarna jaarlijkse bijdragen. Voor de renovatie van het gebouw aan de Prins Hendrikkade ruim honderd jaar later, droeg de OHR in 1984/1985 opnieuw fors bij. Maar ook de zeevaartscholen elders in het land en het Matrozen Instituut, met het opleidingsschip Pollux, werden jaarlijks bedacht.

Zorg voor het welzijn van zeevarenden kreeg zeker vanaf het begin van de twintigste eeuw vorm door steun aan zeemanshuizen in diverse havensteden en op de Antillen. Ook in Singapore werden zeelieden opgevangen. De Nederlandse predikant daar ontving naast jaarlijkse bijdragen in 1985 geld voor de aanschaf van een minibusje, en twee jaar later ook voor de aanleg van een zwembad bij zijn huis. Vanaf 1843 was er een hechte band met het College Zeemanshoop in Amsterdam,

<< Kweekschool voor de Zeevaart, Amsterdam 19e eeuw

oorspronkelijk opgericht door een aantal gezagvoerders van zeegaande schepen om een fonds te vormen voor weduwen en wezen van zeevarenden. Diverse bestuurders van Zeemanshoop waren tevens directeur van de OHR. De Directie deed regelmatig schenkingen aan Zeemanshoop. Zeevarenden kregen ook indirect ondersteuning van de OHR. Zo ontving het hospitaalkerkschip De Hoop vanaf 1898 tot 1988 jaarlijks een bedrag en droeg de Directie in 1912, 1955 en 1964 bij aan de bouw van de opvolgers van het oorspronkelijke schip. Met de voorloper van de KNRM ontwikkelde zich vanaf 1853 een hechte band. Naast de jaarlijkse steun stond er voor bijzondere gelegenheden als het 150 jarig bestaan in 1974 en het in Nederland georganiseerde internationale Life Boat Congress in 1979 een bedrag genoteerd.

De algemene doelomschrijving van de OHR is altijd ruim geïnterpreteerd. Dat blijkt bijvoorbeeld uit giften aan het KNMI vanaf 1881 tot 1953 en vanaf 1932 aan het Scheepsbouwkundig Proefstation, de voorloper van het huidige MARIN. Zowel het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) als Het Scheepvaartmuseum in Amsterdam zijn mede dankzij de Directie tot stand gekomen, respectievelijk in 1910 en 1916. We zien ook cultuur-historische bestemmingen die buiten de landsgrenzen liggen. In 1958 is een gedenksteen, betaald door de OHR, geplaatst op de begraafplaats van Nederlandse walvisvaarders in de zeventiende eeuw op Spitsbergen gestorven. Rond 1970 droeg de OHR bij aan restauratiewerkzaamheden aan een tweetal forten in Ghana, evenals aan kerken op Ceylon. Expedities als die naar Spitsbergen en Jan Mayen in het interbellum en naar Nieuw-Guinea in 1959 zijn mede door de OHR bekostigd. In 1983 kreeg de Oude Kerk in Amsterdam een bedrag voor het opknappen van het grafmonument van Willem van der Zaan. Minder duidelijk is de basis voor de gift aan de Koninklijke Nederlandse Schietvereniging in Amsterdam voor nieuwe uniformen in 1954 of die aan de Vrienden van de Nederlandse Ceramiek in 1969.

In de loop van de twintigste eeuw zijn de subsidies voor meer wetenschappelijke en maritiem-historische doelen sterk toegenomen. Een bijzonder hoogleraar in de Oost-Europese cultuur en geschiedenis werd al in de jaren dertig gesteund, evenals de afdeling Letterkunde en later de Commissie voor Zeegeschiedenis van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Steun was er ook jarenlang voor het werk van N.W. Posthumus, de pionier op het terrein van de sociaal-economische geschiedenis van Nederland. Datzelfde geldt voor de Canadese onderzoeker Jake Knoppers die in de jaren zeventig onderzoek deed en publiceerde op basis van de

galjoetsgeldregisters in het Stadsarchief Amsterdam. De publicaties van de Linschoten-Vereeniging, opgericht in 1908, bronnenuitgaven van historische reizen van Nederlanders overzee, vielen duidelijk binnen de doelstelling van de Directie. Talrijke andere uitgaven die betrekking hebben op ons maritieme verleden zijn gesubsidieerd.

Daarnaast zijn Nederlandse musea geholpen bij aankopen voor hun collectie. De Directie reserveerde vaak alvast een bedrag dat bestemd was voor aankopen door de Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum. Geregeld wordt melding gemaakt van atlanten, globes, schilderijen en andere objecten die met OHR-steun zijn gekocht. Ook relevante tentoonstellingen mogen rekenen op steun. Bijzonder was in deze context het project Goud uit Graan in 1998/1999, mede op instigatie van de Directie zelf tot stand gekomen. Dit bestond uit twee exposities, in Het Scheepvaartmuseum Amsterdam en in het Drents Museum in Assen, en de uitgave van het boek Goud uit Graan. Nederland en het Oostzeegebied 1600-1850.

Bij het 300-jarig bestaan van de OHR in 1989 zijn tien aandelen in de replica van de achttiende-eeuwse Oost-Indiëvaarder Amsterdam gekocht, die sinds 1991 bij Het Scheepvaartmuseum ligt. In het kroonjaar 2019 schonk de OHR een bedrag aan de gerenoveerde vestiging van het Maritiem Museum in Tallinn, Estland, waar onder meer het goed bewaard gebleven wrak van een kogge op eigentijdse manier wordt geëxposeerd.

In de context van de deelname aan de SMF heeft de OHR ook kunnen bijdragen aan diverse langjarige en grootschalige initiatieven. Enkele kenmerkende projecten zijn de jarenlange steun aan diverse promotietrajecten bij de Vakgroep Maritieme Techniek van de TU Delft (2005-2020), het in stand houden van de leerstoel

Estonian Maritime Museum, Wrak van een Middeleeuws vrachtschip

September.

den 1. Septembris.

Rbb sig Du

312

Jan Niards af Amsterdam kom fra
 Riga vil til Amsterdam med
 446. 1/2 id. Sjang . . . f. 74. 18
 afgaar til Skibbet . . . f. 3. —
 Reliquum ignot. f. 1. 18.
 Fyngulug. f. 4. —

f. 75. 16

313

Lubbe Gerritz af Neek kom fra
 Riga vil til Amsterdam med
 200. 1/2 id. Sjang . . . f. 31. 18
 afgaar til Skibbet . . . f. 1. 6.
 Reliquum ignot. f. 30. 6.
 Fyngulug. f. 4. —

f. 34. 6

den 2. Septembris.

314

Aldert Pierr af Amsterdam kom
 fra Ternau vil til Amsterdam med
 815. 1/2 id. Sjang . . . f. 135. 18
 500. id. Sjang . . . f. 12. 18
 100. id. Sjang . . . f. 6. —
 afgaar til Skibbet . . . f. 75. 18.
 Reliquum ignot. f. 24. 18.
 Fyngulug. f. 4. —

f. 182. 16

den 3. Septembris.

315

Direk Alberts af Amsterdam kom
 fra Petersborg vil til Amsterdam med
 700. id. Sjang . . . f. 163. 18
 555. id. Sjang . . . f. 76. 26.
 12. id. Sjang . . . f. 9. —
 4. id. Sjang . . . f. — 27.
 400. id. Sjang . . . f. 31. 12.
 for 30. id. Sjang . . . f. — 18.
 afgaar til Skibbet . . . f. 84. 18.
 Reliquum ignot. f. 3. 16.
 Fyngulug. f. 4. —

f. 85. 16

Summa

over

Augusti Raaned

Stibe 71.

bedraget

Riddalerin spec 3669 1/2.

Rosenobler —

Zeegeschiedenis in Leiden (2010-2020), het nationale programma Maritiem Historisch Onderzoek met onder meer een fellowships deel (vanaf 2006) en promovenditrajecten vanaf 2018, de Maritime Designer Award (tot 2016 Timmerprijs), en de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM) en de Reddersbrigade Nederland (RBNL) voor een eerste periode van drie jaar (2019 e.v.). Net zo belangrijk zijn de incidentele bedragen voor het eerste fundamentele onderzoek naar de gekaapte Nederlandse brieven in Londen (Sailing Letters 2005), het starten van het online platform Maritiem Portal (2016) of de ontwikkeling van Solar Boats door Delftse studenten. Van andere aard waren de bijdragen aan bijzondere aankopen, bijvoorbeeld de Corpus Christi kaartencollectie uit Oxford voor het Maritiem Museum Rotterdam (2006) en de zeldzame uitgave *De iure belli ac pacis* door Hugo de Groot uit 1625 voor het Vredespaleis in Den Haag (2011). Daarnaast wordt nieuwe kennis over ons maritieme verleden en het heden met SMF-steun vastgelegd in talloze analoge en digitale publicaties. Voorbeelden van digitale publicaties zijn de database Marhisdata (gegevens over alle Nederlandse schepen in de negentiende- en twintigste eeuw), de website Sonttolregisters online (met gegevens van 1,8 miljoen doorvaarten door de Sont), podcasts rond de haven van Amsterdam, de digitale Nieuwe Maritieme Geschiedenis van Nederland in wording, de databases Dutch Prize Papers (gekaapte Nederlandse brieven in de zeventiende- en achttiende eeuw) en Maritime Careers (over zeevarenden tussen 1600 en 2000).

DE DIRECTIE

In de ruim drie eeuwen sinds 1689 zijn van de Directie in totaal de namen van 116 gecommiteerden en directeuren bekend. Sinds 1706 behielden zij levenslang hun zetel. Enkelen verlieten de Directie eerder, vaak vanwege slechte gezondheid, zoals Matthijs Maten in 1719 (Stadsarchief A'dam, DOHR, nr 48) of Ferdinand baron van der Feltz (OHR 1954-1990). Jan van Vollenhoven (OHR 1727-1774) is de directeur met de langste zittingsperiode, op de voet gevolgd door Ernst Heldring (OHR 1911-1953), Ananias Willink (1822 tot 1863) en Jan Messchert van Vollenhoven (1774 tot 1814). Twaalf directeuren waren dertig tot veertig jaar actief en we tellen 21 personen met twintig tot dertig jaar.

Het directeurschap van de OHR werd duidelijk gezien als een eervolle functie. Uit de notulen door de jaren heen blijkt ook tussen de regels door dat men onderling een goede verstandhouding had. Zo bedankt Hendrik van Vollenhoven (OHR 1797-1803) bij zijn afscheid voor 'de vriendelijke en aangename ommeegang die ik heb mogen genieten gedurende de jaaren, dat ik meede in de Directie

was, en welke mij altoos een blijde herinnering zal zijn'. In 1997 is door directeur Teding van Berkhout (OHR 1989-2013) voorgesteld om een rooster van periodiek aftreden in te voeren. Dat voorstel is toen niet overgenomen, met als argument dat de directeuren van oudsher voor het leven benoemd werden, en 'in de praktijk' afraden voor hun 75ste verjaardag. In lijn met de Code Cultural Governance heeft de Directie in 2016 besloten om, met inachtneming van een overgangperiode, zittingstermijnen in te voeren van, in principe, maximaal twee keer vier jaar. Het directeurschap van de OHR was en is onbezoldigd. Het zogenoemde confiturengeld (bij een confiturier voor een bepaald bedrag te besteden) en het courantengeld (abonnement op een krant) behoren tot het verleden. Dat is ook het geval met de elegante gewoonte om de directeuren ieder jaar drie gouden tientjes in een groen zakje te doen toekomen. Al van oudsher worden de bijeenkomsten traditioneel afgesloten met een maaltijd. Het jaardiner van de OHR in destijds beroemde etablissementen als Huize Zomerdijk Bussink op de Herengracht 286-290 of Maison Couturier op de Keizersgracht 674 stond rond 1900 bekend als het mooiste 'van de prestigieuze diners in Amsterdam van het Burger Weeshuis, de OHR, het Vaderlands Fonds ter aanmoediging van 's Lands Zeedienst en de Spaarbank'.³ Tegenwoordig vindt het jaardiner na de najaarsvergadering in een bescheidener vorm plaats.

Al eerder is door verschillende auteurs over de samenstelling van de Directie, altijd zes in getal, het een en ander geschreven. Een observatie is dat het vanaf 1689 en in het begin van de achttiende eeuw vanzelfsprekend ging om direct bij de vaart en handel op het Oostzee gebied betrokkenen, dus reders en kooplieden. Zij kwamen grotendeels uit doopgezinde kringen. Vanuit hun geloofsovertuiging konden zij niet participeren in schepen die bewapend moesten worden. Een oppervlakkige blik in de Amsterdamse notariële aktes levert wat meer informatie op.⁴ Sommige directeuren, onder meer Leendert Scheltes (OHR 1732-1752), waren ook actief in de walvisvaart, bijvoorbeeld naar Straat Davis. Anderen zien we bij de notaris om afspraken vast te leggen voor vrachtvaart naar en van Franse, Portugese en Spaanse havens. Verder werkten veel directeuren in wisselend verband vaak met elkaar samen, zowel als partenreders als bevrachters.

Voorbeelden zijn Adriaan Maten (OHR 1719-1740), Jan van Vollenhoven (OHR 1727-1774) en Leendert Scheltes (OHR 1732-1752). Directeur Hendrik van Couwenhoven (OHR 1732-1750), geboren in 1711 in Königsbergen (Kaliningrad), komt in allerlei bevrachtingsaktes voor met andere directeuren: hun handelscontacten bestrijken het gebied van Sint Petersburg tot Cadiz.

Het werkteerrein van de directeuren blijkt in de achttiende eeuw nog uitgebreider te zijn geweest, verder overzee naar Berbice en Suriname, en de West-Indische eilanden. Zo stuurde de latere directeur Jacobus Zytsema (OHR 1797-1811) in april 1780 een brief naar Sint Eustatius gericht aan kapitein Dirk Peper met vragen over de verkoop van wapens (“snaphanen”) en allerlei producten (bonen, tarwe- en roggemeel, kaarsen, stijfjel en hammen) die hij met het schip van Peper mee had gestuurd. Hij verwachtte er suiker en koffie voor terug te krijgen.⁵ Christiaan van Tarelink (OHR 1760-1781), Jacob Alewijn Ghijzen (OHR 1734-1760) en Pieter Rocquette (OHR 1791-1797) hadden directe belangen in plantages en suikerraffinaderijen in de West, vaak gezamenlijk. Ook negentiende-eeuwse directeuren als Hugo Cornelis Cruys (OHR 1871-1887), Pieter Constantijn Gülcher (OHR 1862-1881), Salomon Rendorp (OHR 1874-1902), Samuel Pieter van Eeghen (OHR 1896-1934) en Jan van Heukelom (OHR 1859-1879) bezaten aandelen in dezelfde katoen- en suikerplantages in Suriname.

De kring van directeuren van de OHR behoorde duidelijk tot de financieel-economische elite van Amsterdam. In de loop van de achttiende eeuw gingen zij ook steeds meer bestuurlijke verantwoordelijkheid nemen, zowel plaatselijk als landelijk. De meesten maakten al wel deel uit van het toezicht op semicentrale gemeentelijke organisaties, als bijvoorbeeld de Weeskamer. Vaker ook duiken namen uit de Directie op als gemeenteraadslid van Amsterdam die vooral als assuradeur, reder en koopman te boek staan. In de loop van de negentiende eeuw zien we namen uit de Directie in de Provinciale Staten en de Eerste en Tweede Kamer. Voorbeelden van mannen die hun zaken combineerden met een politiek bestaan zijn Ananias Willink (OHR 1822-1863), David Borski (OHR 1845-1870) en Jhr Cornelis Hartsen (OHR 1859-1895). Willink was lid van de Provinciale Staten van 1840-1856. Borski was van 1846 to 1849 lid van de Tweede Kamer en zat daarna tien jaar in de Eerste Kamer. Hartsen, afkomstig uit een voornaam doopsgezind geslacht, dreef met zijn broer het Handelshuis Gebr Hartsen, zat in de Amsterdamse gemeenteraad, in de Provinciale Staten en vanaf 1859 in de Eerste Kamer. Van 1888 tot 1891 was Hartsen minister van Buitenlandse Zaken. Er zijn ook een aantal andere netwerken zichtbaar. Zo waren Jan Bondt (OHR 1835-1846), diens zwager Jacob Fock (OHR 1804-1835), Jan van Heukelom (OHR 1859-1879), Ferdinand Rendorp (OHR 1841-1874), Cornelis Henrick Backer (OHR 1883-1906) en Cornelis Hendricus van Tienhoven (OHR 1907-1920) in diverse functies betrokken bij de in 1814 opgerichte Nederlandse Bank, als directeur, president, advocaat consulent en toezichthouder.

In het maritieme bedrijfsleven vinden we vanzelfsprekend ook namen uit de Directie, zoals Laurens Pieter Dignus op den Noort (OHR 1902-1924) bij de Stoomvaart Maatschappij Nederland (SMN), Petrus Emilius Tegelberg (OHR 1924-1954) als mede-oprichter (in 1888) van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij (KPM) en bij de SMN en Ernst Heldring (OHR 1911-1953) in de leiding van de Koninklijke Nederlandse Stoomboot Maatschappij (KNSM) van 1899 tot 1937. Heldring speelde daarnaast op veel andere terreinen een actieve rol als bankier en politicus. Ook in de kringen van de rechtspraak bekleedden directeuren belangrijke posities, zoals Cornelis Henrick Backer (OHR 1883-1906), Johan Fredrik Theodoor van Valkenburg (OHR 1882-1906), Jean Chrétien Baud (OHR 1907-1918) en Arent Anne van der Feltz (OHR 1918-1939) als rechter en procureur-generaal bij het gerechtshof Amsterdam.

Door de eeuwen heen hadden vrijwel alle directeuren behalve hun reguliere functies ook andere nevenfuncties, naast die in de Directie van de OHR. Bijvoorbeeld in de kerkenraad of als bestuurders van maatschappelijke organisaties zoals de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen, opgericht in 1767, onder anderen door Jacob de Clercq (OHR 1752-1774). In 1834 treffen we daar Jacob Fock (OHR 1804-1835), Jan Jacob Bijsterus Heemskerk (OHR 1806-1841), Ananias Willink (OHR 1822-1863), Ferdinand Rendorp (OHR 1841-1874) aan. De hierboven genoemde Cornelis Hartsen was onder meer ook Commissaris van het Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's Lands Zeedienst. Van Valkenburg en Ernst Crone (OHR 1939-1975) waren jarenlang commissarissen van Het Scheepvaartmuseum. Vergelijkbare kruisverbindingen zijn talrijk. Crone was in zijn tijd daarvan een bekende exponent. Hij maakte deel uit van de besturen van talloze organisaties en verenigingen op gebied van de watersport en maritiem erfgoed. In 1962 ontving Crone een eredoctoraat in de wiskunde en natuurwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam, onder meer vanwege zijn publicaties op het gebied van de geschiedenis van de stuurmanskunst. Ook bijzonder is de prestigieuze functie van Baud als lid van de voogdijraad van prinses Juliana.

Ernst Crone ontvangt eredoctoraat

In ieder geval is duidelijk dat de heren zich zakelijk en semizakelijk voortdurend in bestuurlijk overlappende kringen bewogen. Ongetwijfeld kwam men ook privé vaak bij elkaar over de vloer. In de achttiende en negentiende eeuw hoefden de directeuren en hun familieleden daarvoor niet ver te lopen. Hun woonadressen zijn vooral te vinden op de Keizersgracht en de Herengracht. In de Naamwyzer van de stad Amsterdam voor het jaar 1767 bijvoorbeeld woonden Jan van Vollenhoven (OHR 1727-1774) en Thomas van Son (OHR 1750-1774) op de Herengracht⁶, en Cornelis Maten (OHR 1740-1771), Cornelis van Royen (OHR 1750-1767), Jacob de Clercq (OHR 1752-1774) en Christiaan van Tarelink (OHR 1760-1781) op de Keizersgracht. Geen wonder dat de families ook onderling gelieerd raakten.

Later in de achttiende eeuw zien we dat de directeuren wat meer verspreid wonen. In 1779 is alleen Van Tarelink nog op de Keizersgracht te vinden. Twee mede-directeuren, Joost van Eik (OHR 1771-1785) en Dirk van Vollenhoven (OHR 1774-1787), hadden huizen op de Herengracht, Everard Adriaan van Muyden (OHR 1774-1790) woonde op de Prinsengracht, Bernard Scholten (OHR 1768-1786) in de Nieuwe Doelenstraat en Jan Messchert van Vollenhoven (OHR 1774-1814) op het Singel.

18

Later treffen we Directieleden ook aan buiten Amsterdam, al is dat meestal niet ver. Al in de zeventiende en achttiende eeuw was het bon ton om in de zomermaanden frissere lucht op te zoeken. Degenen die zich dat konden veroorloven bouwden of kochten buitenplaatsen in een groene omgeving. Zo verwierf Jacob de Clercq (OHR 1752-1774) Driemondt, later Duynlaan in Bennebroek, Jacob Alewijn Ghijzen (OHR 1734-1760) de 'lustplaats' Bosch en Hoven bij Heemskerk en David Borski (OHR 1845-1870) de hofstede Lindenheuvel in Bloemendaal. Ook de families Van Lennep, Den Tex Bondt en Van Valkenburg woonden zomers in die omgeving. Vaak waren zij gezamenlijk te vinden op de zogeheten 'vinkenbanen' bij hun huizen. Daar zijn eeuwenlang enorme aantallen vinken, kwartels en andere zangvogels gelokt en gevangen door de 'vinkers'.

Uit de naamlijst van de Directie is eenvoudig af te leiden dat directe familieleden elkaars positie binnen de OHR overnamen. Matthijs Maten (OHR 1699-1719), Directielid van het eerste uur, liet in 1719 weten dat hij zijn positie wilde opgeven vanwege zijn slechte gezondheid. Zijn zoon Adriaan Maten (OHR 1719-1740) volgde hem op, en in 1740 nam Cornelis Maten (1740-1771) diens plek in.

Antonie Jan van Vollenhoven (OHR 1814-1826) nam in 1740 de positie over van zijn vader Jan Messchert van Vollenhoven. De elkaar opvolgende familienamen Van Son, Van Vollenhoven, De Clercq, Bondt, Fock, Rendorp, Van Eeghen en Van Lennep spreken voor zichzelf. Maar ook achter andere namen gaan vaak directe en indirecte familiale relaties schuil. Zo was Ananias Willink (OHR 1822-1863) de schoonzoon van Jan Messchert van Vollenhoven. Familiebanden bestonden er ook tussen de Van der Wycks en de familie Van der Feltz, en tussen de families Harten, Van Lennep en Van Eeghen, om maar enkele te noemen. Nader onderzoek naar de onderlinge connecties zal ongetwijfeld meer hechte netwerken laten zien, zowel op basis van maatschappelijke posities in het bedrijfsleven en het openbaar bestuur, als van meer persoonlijke banden. Het is waarschijnlijk dat daarbij ook de ontwikkelingen op het gebied van de aard van de subsidies door de jaren heen kunnen worden verbonden met de achtergrond van de directeuren.

Vacatures in de Directie worden nog steeds op basis van coöptatie vervuld. Daarbij zijn tegenwoordig de richtlijnen van de Code Cultural Governance leidend. Ook is in 2020 besloten om voor iedere ‘zetel’ een profielschets te hanteren. De zes Directieportefeuilles bestaan uit een hedendaagse vertegenwoordiger van de traditionele Amsterdamse handels- en rederskringen, een zetel voor iemand met kennis van- en contemporaine contacten met het Oostzeegebied, een bestuurder met een relevante wetenschappelijke achtergrond, een juridische portefeuille en een vijfde directeur met een financieel deskundig profiel; de zesde portefeuille, die van de voorzitter, is van algemene aard en behelst het algemene reilen en zeilen van de Directie en het vertegenwoordigen van de OHR in relevante kringen, zoals de SMF.

VERGADEREN

De zes leden van de Directie kwamen oorspronkelijk iedere maand bijeen. Elke twee maanden werd het roulerende voorzitterschap waargenomen door een van hen. De langstzittende directeur was altijd voorzitter per februari, het begin van het boekjaar. In de loop van de negentiende eeuw namen de fysieke vergaderingen in aantal af. Via rondzendbrieven werden besluiten over aanvragen bekrachtigd. In de twintigste eeuw beperkte men zich lange tijd tot één bijeenkomst per jaar, in februari of maart. Zodoende hanteerde vaak dezelfde directeur de voorzittershamer, zoals Heldring van 1934 tot 1952. In de jaren zeventig verschoof de datum naar eind maart of begin april.

Zo nu en dan kwamen de directeuren ook een tweede keer per jaar bij elkaar, bijvoorbeeld toen in oktober 1991 de op te stellen statuten voor de nieuwe Stichting moesten worden besproken. Per 1995 zien we dat de Directie twee keer per jaar vergadert, meestal in april/mei en in oktober/november. In 1997 is besloten af te stappen van het roulerend voorzitterschap: Van der Laan werd benoemd tot de eerste 'vaste' voorzitter. Sinds kort wordt aan het begin van de zomer en rond de jaarwisseling, indien nodig, kort digitaal vergaderd om nog liggende punten op te lossen en de laatste informatie uit het voorzittersoverleg van de SMF te bespreken.

De vergaderingen van de OHR vonden tot 1934 meestal plaats in de woning of het kantoor van de acterende voorzitter. Een enkele keer kwam de Directie bijeen in het huis van een van de directeuren vanwege diens slechte lichamelijke conditie. Dat was het geval in februari 1938 toen Heinrich Carl Rebock (OHR 1920-1938) voorzitter was. Hij verzocht echter mede-directeur Tegelberg om de hamer te hanteren. In oktober van dat jaar overleed Rebock. Een andere uitzondering was in 1975. Toen vergaderde de Directie ten huize van de afscheidnemende secretaris/penningmeester H. Th. de Booy in Aerdenhout.

21

Vergaderlocaties

Locaties waar de directeuren door de jaren heen bijeenkwamen, zijn het Scheepvaarthuis op de Prins Hendrikkade (1934-1937), De Bazel aan de Vijzelstraat (1941-1949), het kantoor van de NZHRM/vanaf 1954 KNZHRM op de Herengracht 545 (1950-1964), en het kantoor van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen op het Rokin 114 (1965-1994). Met ingang van 1995 was de vergaderlocatie minstens een keer per jaar het Internaat van de Kweekschool voor de Zeevaart aan de Prins Hendrikkade, in de bestuurskamer van de Commissarissen van het Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's Lands Zeedienst. Na de verkoop van het gebouw in 2000 bleef het Vaderlandsch Fonds gastheer van de OHR, nu in het nieuwe kantoor op de Schippersgracht 9. Vanaf 1997 reisde de Directie regelmatig een keer per jaar af naar de Haringkade in IJmuiden, het hoofdkantoor van de KNRM. Ook de Koninklijke Watersport-Vereeniging Loosdrecht was een aantal keren vergader- en dinerplek, net als diverse Amsterdamse hotels en restaurants. Twee bijzondere locaties verdienen een aparte vermelding. In mei 1999 hield de Directie haar voorjaarsvergadering in het Hevelius Hotel in Gdansk in Polen. De reis naar Gdansk vond plaats

<< Hennepsoorteerder 17e eeuw - Hennep was een belangrijk exportproduct uit verschillende Oostzeehavens, waaronder Riga. Collectie De Nederlandse Oostzeehandel in de periode 1600-1850

in het kader van het eerder vermelde project Goud uit Graan. De OHR maakte dit project niet alleen financieel mogelijk, maar de Directie toonde zich ook persoonlijk betrokken. Een gezelschap bestaande uit de directeuren van de OHR, hun partners en enkele genodigden reisden in 1999 naar Gdansk in Polen. Daar bezocht men vele plekken die herinnerden aan de oude contacten, zowel zakelijk als cultureel, tussen Polen en Nederland. Negen jaar later, in 2008, vond de voorjaarsvergadering plaats in het Riga Islande Hotel in Letland. De achtergrond van deze reis was een symposium 'The Baltic and the Netherlands in eight centuries of historic perspective' in het National History Museum Latvia, dat door de OHR financieel ruim werd ondersteund. Het symposium was een initiatief van de Nederlandse ambassadeur in Letland R. Schuddeboom en conservator J.C.A. Schokkenbroek (directeur OHR 2008-2017) van Het Scheepvaartmuseum Amsterdam.

ONDERSTEUNING VAN DE DIRECTIE

De Directie liet zich ondersteunen door een advocaat, die wij tegenwoordig bestuurssecretaris zouden noemen. Vanaf wanneer precies is onduidelijk. In ieder geval weten we dat notaris Mattheijs/Matthijs Maten de Jonge vanaf begin jaren twintig van de achttiende eeuw tot zijn overlijden in 1758 verantwoordelijk was voor de administratie in brede zin. Waarschijnlijk werd het werk van de advocaten tot in de twintigste eeuw in uitvoerende zin gedaan door een kleine staf, bijvoorbeeld een klerk voor het schrijfwerk, en een boekhouder. Voor Maten de Jonge was zijn positie bij de OHR ongetwijfeld slechts een nevenfunctie. Het Stadsarchief Amsterdam meldt dat hij in zijn werkzame leven als notaris van 1719 tot 1758 bijna 15.000 aktes heeft laten passeren, een zeer hoog aantal. Zijn opvolger Marten Adriaan Beels vervulde de functie vier jaar, tot 1762. Hij was schepen van Amsterdam en bewindhebber van de VOC. Beels is bekend gebleven omdat hij een felle antipatriot was in de jaren tachtig. Dat was ook de reden dat hij in 1787 al na drie maanden het burgemeesterschap van Amsterdam moest neerleggen. Zijn huis aan de Keizersgracht werd in mei 1787 ernstig

Mattheijs Maten de Jonge

geplunderd door een woedende menigte. De twee zonen die hem later als advocaat van de Directie opvolgden, Leonard (OHR 1793) en zijn jongere broer Jacob Tiewelen Beels (OHR 1789-1792), maakten deze gebeurtenis van nabij mee. Van Hendrik Boom, advocaat van 1762 tot 1768, kennen we een paar aardige bijzonderheden uit advertenties in de Amsterdamse Courant.

In 1762 wordt een partij van 50 vaten 'Nieuwe Roode Bordeauxse Wijnen' verkocht uit het oogstjaar 1761. Een deel daarvan blijkt te liggen in een kelder onder het huis van 'de Heer en Mr Hendrik Boom op de Keizersgracht bij de Hartestraat over de Gouden Ketting'. Boom had ook een fraaie bibliotheek opgebouwd, die na zijn overlijden in 1768 werd geveild. Het netwerk van zijn opvolger, de stadsadvocaat Johan Hendrik van Groin (OHR 1768-1772, woonachtig op de Herengracht), was groter dan alleen de contacten met betrokkenen bij de handel en scheepvaart op de Oostzee. In 1760 wordt Van Groin, samen met directeur Christiaan van Tarelink (OHR 1760-1781) genoemd als directeur van de Geotryeerde kolonie van Berbice in Zuid-Amerika. In 1772 treedt advocaat Augustinus van Son (OHR 1772-1789) aan, eveneens bewoner van een huis op de Keizersgracht. Hij werd in 1750 door de Prins van Oranje benoemd als secretaris van de Heren XVII van de VOC, en vervulde daarnaast ook andere functies in dienst van de stad Amsterdam en het buitengebied, de Bovenkerkerpolder.

23

Na de broers Beels neemt Jan Bondt, ook woonachtig op de Keizersgracht, het roer over van 1793 tot 1836. Bondt was met een termijn van 43 jaar de langstzittende secretaris van de Directie. Daarna stapte hij vanaf 1835 over naar het directeurschap van de OHR tot zijn overlijden in 1845. Door tijdgenoten wordt hij omschreven als een scherpzinnig jurist met een grote werkkraft. Naast zijn praktijk als advocaat (tot 1821) vervulde hij vele andere nevenfuncties. Bondt stond bekend als een gematigd patriot en speelde in de jaren na 1795 een bemiddelende rol in de stadspolitiek. Hij leidde vanaf 1806 tot 1811 actief het handelshuis Determeyer Weslingh en Zn, en bleef daarna adviseur. Op 29 en 30 maart 1814 fungeerde Bondt in de Nieuwe Kerk in Amsterdam als secretaris in de Vergadering van de Notabelen, bestaande uit 474 vooraanstaand burgers, die het ontwerp voor de nieuwe Grondwet goedkeurden. De vorst legde de eed op de Grondwet af en werd daarna ingehuldigd. Willem I betrok Bondt bij de oprichting van de Nederlandsche Bank, waarbij hij tot 1839 als advocaat-consulent optrad. Vanaf 1827 was hij lid van de Raad van State in buitengewone dienst.

In Pieter Philip van Bosse had Bondt in 1836 een waardig opvolger. Wellicht kenden zij elkaar omdat zij beiden behoorden tot de Waals hervormde gemeente in Amsterdam. Van Bosse was tot 1844 advocaat van de OHR. Vanaf dat jaar ontwikkelde hij zich van fabrikant en advocaat in Amsterdam tot een zeer actief politicus in het landsbestuur. Van Bosse vervulde bijvoorbeeld acht keer een ministerspost. Hij wordt omschreven als praktisch, nuchter en bekwaam. De doopsgezinde opvolger van Van Bosse, David Abraham Portielje, had een praktijk als advocaat, was ook plaatsvervangend rechter en lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland. Maar zijn belangstelling ging vooral uit naar economische vraagstukken en daar heeft hij enkele studies over geschreven. Daarnaast was Portielje een verdienstelijk amateurschilder van vooral landschappen. Hij is in 1852 al op 38-jarige leeftijd overleden.

Cornelis Henrick Backer nam toen de functie van advocaat van de OHR over. Hij vervulde die 31 jaar lang onder de benaming 'consulent'. Daarna stapte hij in 1883 - zoals eerder Jan Bondt - over naar de Directie, tot 1906. Backer, woonachtig op de Keizersgracht, was net als zijn voorgangers een actief en veelzijdig man. Hij werkte als advocaat generaal bij het Gerechtshof Amsterdam en was president van het Arrondissements Gerechtshof Amsterdam. Als curator was Backer betrokken bij de gemeentelijke universiteit van Amsterdam. Het is aan zijn initiatief te danken dat een van de belangrijkste en uitgebreide familiecollecties in Nederland bewaard is gebleven: de Backer Stichting. Hierin bevinden zich zowel talloze kunstvoorwerpen als objecten en een groot familiearchief. Een en ander is nu ondergebracht bij het Amsterdam Museum en het Stadsarchief Amsterdam.

In 1883 trad Theodorus Heemskerk aan. Net als zijn voorgangers was hij opgeleid als jurist. Heemskerk begaf zich in de politiek als lid van de ARP. Van huis uit remonstrants trad hij toe tot de gereformeerde kerk. Heemskerk heeft een indrukwekkende staat van dienst, met tal van verschillende posities in het provinciaal en landelijk bestuur. De reden dat hij in 1908 zijn functie bij de OHR en ook als secretaris van de Raad voor Tucht voor de Koopvaardij (1880-1908) neerlegde, was ongetwijfeld zijn aantreden als voorzitter van de ministerraad van 1908 tot 1913. Daarna was hij onder meer lid van de Raad van State en minister van Justitie. Zijn oprechtheid, humor en redenaarstalent worden door vriend en vijand genoemd.

Met Samuel van Lennep doet in 1908 een secretaris zijn intrede vanuit een andere achtergrond. Van Lennep begon zijn loopbaan als marineofficier. In 1905 werd hij secretaris en later, tot 1939 directeur van de Maatschappij voor Gemeente-Crediet in Amsterdam, opgericht in 1870.

De Maatschappij verstrekte, kort gezegd, leningen aan gemeenten, provinciën en waterschappen in Nederland en aan gewesten in Nederlands-Indië. Naast deze hoofdfunctie was hij bestuurslid van zeker dertien organisaties en fondsen, zoals het Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's Lands Zeedienst (1905-1943) en het Zeemanshuis (1911-1922). In 1924 nam Hendrik de Booy het roer over als secretaris/penningmeester van de OHR. Het is zeer waarschijnlijk dat de leeftijdgenoten De Booy en Van Lennep elkaar kenden uit hun beider marinetijd. De Booy verliet de marine in 1904. We zien hem dan als administrateur en vanaf 2006 als bestuurslid van het Concertgebouw. Als groot muziekliefhebber – hij speelde zelf viool- en bewonderaar van diverse dirigenten en componisten was hij daar goed op zijn plaats. Dat gold ook voor zijn functie als secretaris/penningmeester vanaf 1906 en later als bestuurslid bij de NZHRM. De Booy kon goed schrijven en ook tekenen. Dat talent had ook zijn zoon Hendrik Thomas (Tom) de Booy, die zijn vader in 1942 opvolgde als secretaris/penningmeester van de OHR. Tom de Booy was, na tien jaar als marineofficier gediend te hebben, in 1930 adjunct-secretaris bij de NZHRM geworden, en hij nam de positie van zijn vader drie jaar later over als secretaris. In 1947 veranderde die functie van titel: De Booy werd directeur tot zijn pensioen in 1963. Hij vervulde ook een indrukwekkend aantal nevenfuncties, waaronder onder meer die van secretaris van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen (1959-1975), bestuurslid van de Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum (1945-1970) en van de Vereniging Hospitaalkerkschip 'De Hoop' (1939-1969). De OHR bleef hij nog tot 1975 trouw.

In dat jaar trad Johannes Hens aan. Hens kwam uit de lijnvaartwereld. Hij was voorheen commercieel directeur van de KJCPL (Koninklijke Java-China-Paketaart Lijnen) in Hongkong. In datzelfde jaar 1975 begon Hens ook als secretaris van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen op het Rokin 114, vanaf 1964 tevens de vergaderlocatie van de OHR. Eind 1990 verzocht Hens om ontheven te worden uit beide functies omdat hij voor langere tijd naar het buitenland vertrok. Hij werd in de vergadering van de Directie van maart 1991 hartelijk bedankt voor zijn inzet, en omdat hij de OHR 'eerlijk en trouw' had gediend. Hens' taken werden, ook bij de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen, overgenomen door Joseph Willem Voet. Voet had een lange, indrukwekkende carrière achter de rug als marineofficier. Hij was na zijn afzwaaien onder meer vice-voorzitter van de Stichting Amsterdam bouwt Oostindiëvaarder. In 2000 legde Voet zijn functie als directeur/penningmeester van de OHR om gezondheidsredenen neer.

Zijn opvolger Pieter Woltering combineerde het secretariaat van de OHR met dat van het Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's Lands Zeedienst, de Samenwerkende Maritieme Fondsen en het Admiraal van Kinsbergenfonds. Op de Schippersgracht 9 in Amsterdam, eigendom van het Vaderlandsch Fonds, richtte Woltering een vaste werkplek voor het secretariaat en een fraaie vergaderfaciliteit in, waarvan meerdere fondsen en de SMF nog steeds graag gebruik maken. In 2012 nam Annette Schneemann het stokje over van Pieter Woltering. Schneemann is zelfstandig communicatieadviseur en werkte o.a. als sponsormanager voor Sail Amsterdam in 2000 en in 2010. In 2011 en 2012 was zij relatiemanager particuliere gevers a.i. bij Het Scheepvaartmuseum in Amsterdam. Bij haar aantreden luidde de opdracht om het secretariaat te moderniseren en aan te passen aan de eisen van de tijd. Mede daardoor zijn de bekendheid en de zichtbaarheid van de fondsen groter geworden. Sinds 2017 is Schneemann ook secretaris van de Koninklijke Maatschappij tot Redding van Drenkelingen en vanaf 2019 beheert zij het secretariaat van vijf van de zes maritieme fondsen van de SMF.

Verder lezen

- Brakel, S. van, *De Directie van den Oosterschen Handel en Reederijen te Amsterdam* in Bijdragen voor Vaderlandschen Geschiedenis en Oudheidkunde ('s Gravenhage 1910) 1-31.
- Daalder, R. e.a. (red), *Goud uit Graan. Nederland en het Oostzeegebied 1600-1850* (Zwolle 1998).
- Eeghen, I.H. van, *Inventarissen van de Directie van de Moscovische Handel, Directie van de Oostersche Handel en Reederijen, Commissarissen tot de Graanhandel en Commissie voor de Graanhandel*, Gemeentelijke Archiefdienst Amsterdam (1961).
- Tielhof, M. van, *The Mother of all Trades: The Baltic Grain Trade in Amsterdam from the Late 16th to the Early 19th Century* (Leiden 2002).
- *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 9, Themanummer 300 jaar D.O.H. & R (mei 1990), in het bijzonder het artikel van W. A. de Clercq, 'Verleden, heden en toekomst van de Directie der Oostersche Handel en Reederijen te Amsterdam'.

49

In't Jaar 1797 Zyn ik, met mijn Vader, Lijpe Yedro
 Tjaarda, naar de gegaan met het Kofschip genaamt
 de 2 Gebroeders Groot 84 Lasten onder de Papen-
 -bodger Vlag, van Amsterdam in de Noordzee
 Gelaaden met Speis of dakken Pannen naar
 Brontheim in Noorwegen, en Zyn toen weder
 Gelaaden met Koffi boonen en Peyskaneel naar
 te Amsterdam gekomen, en t schip Gelaast en
 toen het schip op de Helling gehaalt. Waer
 tot onze Grootste Verwondering een Steen in t
 Plak Zat, hadde de Steen eerst gegaan hadde
 mij met alle man Weg gemaekt. En toen het schip

Eindnoten

- 1 Ik dank mededirecteur Anita van Dissel en oud Directeur/Voorzitter Jan Willem Gunning voor hun redactionele inbreng. In deze tekst is geen uitgebreid notenapparaat opgenomen. Naast de bestaande literatuur is gebruik gemaakt van de notulen van de OHR in de ordner van 1932 tot 1990, de map van 1990 tot 2000 (beide aanwezig op de Schippersgracht 9 in A'dam) en de (digitale) notulen op de website van de OHR (onder Bestuurszaken). Voor achtergronden en verdere bijzonderheden over de directeuren en hun ondersteuners door de eeuwen heen is gebruik gemaakt van gegevens die via het internet makkelijk te vinden zijn, onder meer in het Stadsarchief A'dam en de kranten via de website Delpher.
- 2 Zie de statuten op de website van de Oostersche Handel en Reederijen.
- 3 Mededeling van H.S. van Lennep, oud-commissaris van het Vaderlandsch Fonds ter aanmoediging van 's Lands Zeedienst (juni 2021).
- 4 Op namen van directeuren gezocht in het Notarieel Archief van het Stadarchief Amsterdam.
- 5 Zie website Brieven als Buit, brief van Jacobus Zytsema aan kapitein Dirk Jans Peper, 15 april 1780
- 6 Niet alle Directieleden volgden een onberispelijk levenspad. Thomas van Son moest in 1774 als onderkoopman in dienst van de VOC naar Indië uitwijken wegens grote schulden. In 1798 staat hij weer geregistreerd in Arnhem, dus kennelijk is zijn verblijf in Indië lucratief genoeg geweest. www.genealogie-van-Zon.nl.

GECOMMITTEERDEN EN (VANAF 1717) DIRECTEUREN VAN
DE DIRECTIE VAN DE OOSTERSCHE HANDEL EN REEDERIJEN

-1702	Jan van Tarelink	1787-1789	Willem van Vollenhoven
-1702	Cornelis Beets	1788-1797	Casparus Commelin
-1704	Gerard Röver	1789-1797	Johannes van Winter
1702-1719	Mathijs Maten	1791-1797	Pieter Rocquette
1702-1717	Thomas van Son	1797-1811	Jacobus Zytsema
1702-1704	Simon de Knuyt	1797-1801	Jacobus Hendrik Lohman
1702-1704	David van Gent	1797-1805	Laurens à Roy
1702-1704	Cornelis Pater (Broek in Waterland)	1797-1811	Pieter de Wijs
1704-1706	Jacob van Heyninge	1797-1803	Mr. Hendrik Vollenhoven
1704-1706	Jan van Beuningen Hendrikszoon	1802-1823	Anthony Meynts
1704-1732	Johannes van Droogenhorst de Jonge	1804-1835	Jacob Fock
1706-1710	Jacob van Laer	1806-1841	Jan Jacob Bijsterus Heemskerk
1706-1713	Jan van Vollenhoven	1814-1826	Antonie Jan van Vollenhoven
1706-1714	Dirk Block	1814-1817	Gerrit de Clercq
1710-1734	Pieter Pietersz van Beeck	1814-1815	René Beerenbroek
1713-1726	Hendrik van Beeck	1818-1821	Coenraad van Hoorn Zytsema
1714-1723	George Bruijn	1820-1834	Hans Jacob Swarth
1717-1730	Philip Anthony van der Ghiessen	1822-1863	Ananias Willink
1719-1740	Adriaan Maten	1823-1862	Gerrit Meynts
1723-1732	Nicolaas Blaauwpot	1828-1830	David (Jacob) Rahusen
1727-1774	Jan van Vollenhoven	1831-1840	Louis Bousquet
1730-1741	Jan van Son	1835-1846	Mr. Jan Bondt
1732-1750	Hendrik van Couwenhoven	1836-1858	Abraham Fock
1732-1752	Leendert Scheltes	1841-1874	Ferdinand Rendorp
1734-1760	Jacob Alewijn Ghijsen	1842-1859	Jacobus Samuel Wurfbain
1740-1771	Cornelis Maten	1845-1870	David Borski
1741- 1750	Zeger van Son	1859-1895	Jhr. Cornelis Hartsen
1750- 1774	Thomas van Son	1859-1879	Jan van Heukelom
1750-1767	Cornelis van Royen	1862-1881	Pieter Constantijn Gülcher
1752-1774	Jacob de Clercq	1863-1882	Jan den Tex Bondt
1760-1781	Christiaan van Tarelink	1871-1887	Hugo Cornelis Cruys
1768-1786	Bernard Scholten	1874-1902	Salomon Rendorp
1771-1785	Joost van Eik	1880-1887	Cornelis Reinhart Vaillant
1774-1787	Dirk van Vollenhoven	1882-1906	Mr. Johan Fredrik Theodoor van Valkenburg
1774-1790	Everhard Adriaan van Muyden	1883-1906	Jhr. Mr. Cornelis Henrick Backer
1774- 1814	Jan Messchert van Vollenhoven	1887-1914	Mr. Henrick Samuel van Lennep
1781- 1797	Hendrik Willem Cramer Ludolfszoon	1887-1901	Pieter Bierens de Haan
1785- 1788	Hendrik Das	1896-1934	Samuel Pieter van Eeghen
1786- 1797	Everard de Burlet	1902-1910	Rudolf Willem Jan Cornelis van den Wall Bake

afbeelding cover achterzijde] Zilveren gedenkpenning van de zeeslag bij Kopenhagen in 1658

maker Hohn, J. - Vervaardigingsjaar 1658 - collectie De Nederlandse Oostzeehandel in de periode 1600-1850

LIJST VAN DE ADVOCATEN/SECRETARISSEN
VAN DE DIRECTIE DER OOSTERSCHE
HANDEL EN REEDERIJEN

1902-1924	Jhr. Laurens Pieter Dignus Op ten Noort	1724-1758	Mr. Matthijs Maten de Jonge
1907-1918	Mr. Jean Chrétien baron Baud	1758-1762	Mr. Marten Adriaan Beels
1907-1920	Mr. Cornelis Hendricus van Tienhoven	1762-1768	Mr. Hendrik Boom
1911-1953	Dr. Ernst Heldring	1768-1772	Mr. Johan Hendrik van Groin
1915-1926	Jhr. Mr. Willem Ferdinand van der Wyck	1772-1789	Mr. Augustinus van Son
1918-1939	Mr. Arent Anne baron van der Feltz	1789-1792	Mr. Jacob Tiewelen Beels
1920-1938	Heinrich Carl Rehbock	1793	Mr. Leonard Beels
1924-1954	Petrus Emilius Tegelberg	1793-1836	Mr. Jan Bondt
1926-1931	Christiaan Beels	1836-1844	Mr. Pieter Philip van Bosse
1931-1947	Emile den Tex	1844-1852	Mr. David Abraham Portielje
1934-1973	Henri Louis Van Eeghen	1852-1883	Jhr. Mr. Cornelis Henrick Backer
1939-1975	Dr. Ernst Crone	1883-1908	Mr. Theodorus Heemskerck
1939-1961	Jhr. J. Six van Hillegom	1908-1924	Samuel van Lennep
1947-1976	Hendrik Muller	1924-1942	Hendrik de Booy
1954-1982	Jhr. Hugo van Lennep	1942-1975	Hendrik Thomas de Booy
1954-1990	Prof. Mr. Dr. Ferdinand baron van der Feltz	1975-1990	Johannes Marie Hens
1962-1980	J.G. van Marle	1990-2000	Kpt. b.d. KMR Joseph Willem Voet
1973-1989	Jhr. S.G. van Weede	2000-2012	Pieter R.E.J.A. Woltering
1975-1996	J.F. Dudok van Heel	2012-	Drs. Annette N. Schneemann- De Haas
1976-1997	W.A. de Clercq		
1981-1990	Mr. G.H. de Marez Oyens		
1982-1989	Prof. Jhr. Dr. N.M van Loon		
1989-1990	Jhr. J.H.O. van den Bosch		
1989-2013	Jhr. Mr. J.P.E. Teding van Berkhout		
1990-2005	Mr. F.C. baron van der Feltz		
1990-2008	Mr. P.M. van der Laan / voorzitter 1997 -2006		
1990-2011	L.F.C. baron van Till		
1995-2009	Mr. P.J. Rogaar		
1997-2017	Prof. Dr. J.W. Gunning / voorzitter 2006- 2017		
2003-	Dr. E.S. van Eijck van Heslinga / voorzitter 2017-		
2006-2018	Ir. F. F. Pigeaud		
2008-2017	Prof. Dr. J. C.A. Schokkenbroek		
2008-2018	F. van Beuningen		
2011-	W. M. van Eeghen		
2016-	Drs. W.F.O. Wolters		
2017-	Dr. A.M.C. van Dissel		
2017-	Mr. J.Meijer Timmerman Thijssen		
2019-	N. A. van de Griendt		

Directie Oostersche Handel en Reederijen

Schippersgracht 9
1011 TS Amsterdam